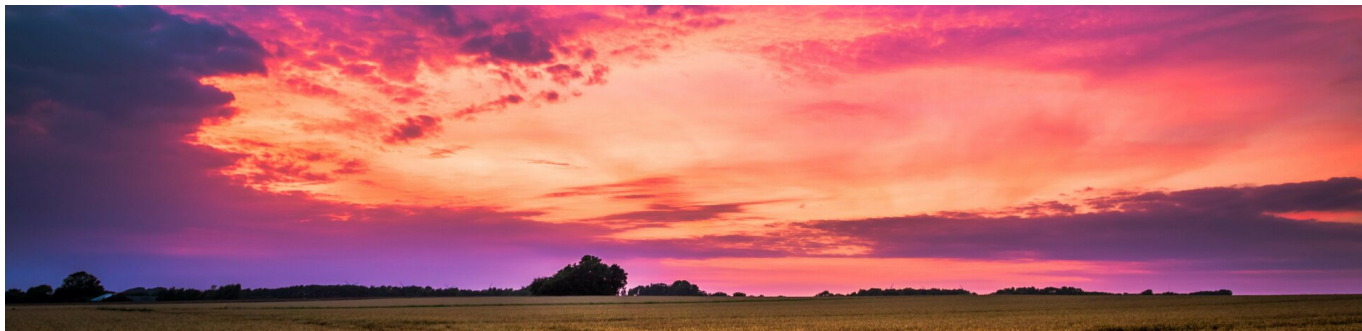

Stoicka droga spełnienia

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Grafika interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Marek Krajewski, *Doskonałość dzięki innym*, „Znak” 2019 r., nr 764, dostępny w internecie: www.miesiecznik.znak.com.pl/doskonalosc-dzieki-innym-marek-krajewski/ [dostęp 24.02.2020 r.].

Stoicka droga spełnienia

Zachód słońca

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

W IV w. p.n.e. Zenon z Kition, starożytnego miasta znajdującego się na Cyprze, wyruszył do kulturowego centrum Hellady, Aten. Przybysz, zafascynowany filozofią Greków, podjął nauki z zakresu tej dziedziny u różnych myślicieli. Po okresie długotrwałych studiów postanowił utworzyć własne miejsce, w którym poprowadziłby wykłady i dyskusje.

W podobnym czasie Epikur założył w Atenach własną szkołę, nazywaną Ogrodem. Zenon, podobnie jak Epikur, uważał, że celem filozofii jest opracowanie metod i procedur umożliwiających ludziom osiągnięcie stanu szczęśliwości. Pomimo tego, że obydwaj myśliciele zgadzali się co do tego pierwotnego założenia, dzieliły ich sposoby jego realizacji, które stały się powodem wielu napięć zachodzących pomiędzy zwolennikami obydwóch szkół.

Twoje cele

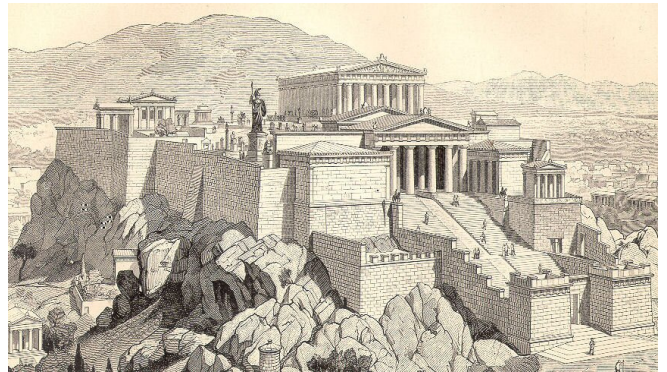
- Zapoznasz się ze stoicką koncepcją stanu szczęśliwości.
- Przeanalizujesz stoickie rozumienie ludzkiej natury i wynikające z niej konsekwencje etyczne.
- Zrozumiesz znaczenie stoickiego pojęcia *oikeiôsis*.
- Zrozumiesz, czym w ujęciu epikurejczyków i stoików jest szczęście oraz jaką rolę w dążeniu do niego pełni cnota.

Przeczytaj

Zenon pochodził z osady Kition, zamieszkałej przez Fenicjan, a znajdującej się na wyspie Cypr. Wywodzący się z ludów semickich podróżnik zapragnął przenieść się do Aten, aby tam studiować filozofię.

Przyszły twórca szkoły stoickiej przybył do kulturowej stolicy Hellady z zamiarem zapoznania się z rozważaniami tamtejszych myślicieli. Po latach intensywnych studiów Zenon postanowił założyć własne miejsce, w którym będzie wykładał stworzony przez siebie system filozoficzny, dyskutowany z jego zwolennikami i oponentami.

Niestety pojawił się problem w realizacji tego przedsięwzięcia: Zenon nie był obywatelem Aten i zgodnie z tamtejszym prawem nie mógł nabyć żadnego budynku. Filozof postanowił, że będzie spotykał się ze swoimi uczniami w Portyku Malowanym, ozdobionym przez malarza Polignota. Portyk, nazywany w języku greckim *stoa*, to budowla kolumnowa zamknięta z jednej strony ścianą, często była zdobioną malowidłami. Zwolenników Zenona nazywano stoikami właśnie z powodu miejsca, w którym spotykali się ze swoim nauczycielem.

Z pism Diogenesa Laertiosa można dowiedzieć się, że Zenon miał styczność z filozofią już w okresie dzieciństwa. Stało się tak za sprawą jego ojca, Mnazeasa, który to, przebywając często w Atenach z powodów handlowych, przywoził ze sobą synowi pisma sokratyków.

Rekonstrukcja Akropolu ateńskiego, która została przedstawiona na ilustracji, pochodzi z początku XX wieku.

Źródło: domena publiczna.

Rekonstrukcja malowidła pt. *Bitwa maratońska* znajdującego się na ścianie portyku, w którym wykładał twórca Stoj.

Źródło: domena publiczna.

Twórca Portyku uważał, że celem filozofii powinny być rozważania i realizacja praktyk umożliwiających ludziom stan szczęśliwości. Początki Stoi pokrywają się z powstaniem w Atenach innej szkoły filozoficznej, nazywanej Ogrodem.

Spór z Epikurem

Szkołę Epikura nazywano Ogrodem, ponieważ jej budynek, znajdujący się na obrzeżach miasta, otoczony był terenem zielonym. Nauki Epikura wpisują się w nurt utworzony przez Arystypa z Cyreny, [hedonizm](#), którego podstawowe założenie polega na uznaniu przyjemności za cel i nadrzędną wartość ludzkiego istnienia. Pogląd głoszony przez twórcę Ogrodu wywołał wiele krytycznych uwag ze strony oponentów filozofa, w tym Zenona. Obydwaj myśliciele zgadzali się co do celu uprawiania filozofii, czyli osiągnięcia przez ludzi stanu szczęśliwości, jednak uznawali odmienne metody jego realizacji.

Pierwszy popęd

Jedną z głównych inspiracji stanowiły dla Zenona pisma Heraklita z Efezu. Od jońskiego filozofa przyrody twórca Portyku przejął specyficzny sposób pojmowania *logosu*, rozumianego jako rodzaj kosmicznej inteligencji, rozumnego ładu wyrażającego się we wszystkim tym, co istnieje.

Heraklit twierdził, że każda z rzeczy wyłaniająca się z pierwszej przyczyny, mającej postać ognia, podlega nieustającym zmianom, natomiast sam cykl przekształceń zachodzi w zgodzie z harmonijnymi prawami *logosu*.

Źródło: domena publiczna.

Zenon uważał, że natura (gr. *physis*), pojmowana jako rozumna przestrzeń zachodzących przeistoczeń, zarządza globalnymi przemianami, które dokonują się również w sposób indywidualny w poszczególnych rzeczach. W tym kontekście twórca Stoi uważał, że każde istnienie wyraża się poprzez pierwszy popęd, określany przez niego terminem *oikeiôsis* (gr. zgoda, przyciąganie), czyli podstawowe pragnienie zachowania siebie przy życiu poprzez branie w posiadanie tego, co umożliwi ten stan i unikania tego, co może go zakłócić.

Działanie w zgodzie z naturą, *logosem*, polega na życiu w zgodzie z indywidualną istotą danego bytu, wyrażającą wyższy porządek.

Specyfika ludzkiej natury i wynikające z niej konsekwencje etyczne

Zenon uważał, że główną właściwością ludzkiego bytu jest jego rozumność. W związku z tym każdy człowiek powinien żyć zgodnie z zasadami rozumu, którym został obdarzony przez naturę, aby osiągnąć stan szczęśliwości. Aby tego dokonać, należy nauczyć się rozróżniać trzy rodzaje działań: dobre, złe i obojętne. Zdaniem Zenona pierwsze dwie kategorie odnoszą się do rozumności, ponieważ to ona stanowi o istocie natury ludzkiej. Stoicka hierarchia wartości uznaje za nadrzędne wartości moralne, natomiast przymioty ciała są drugorzędne. Dobre są wszystkie działania, które powodują wzrost naszego bytu, wzmacniając go, tzn. wszystkie czyny, które rozwijają ludzi jako *logos*. Analogicznie – za złe uznaje się te aktywności, które szkodzą rozwojowi ludzkiej rozumności. Stoików uznaje się za przedstawicieli nurtu materializmu, ponieważ twierdzili oni, że rozum, myśli, czyny i rzeczy są materialnymi obiektami.

Oprócz podstawowej hierarchii wartości, wyznaczającej sposoby właściwego działania, a więc modelu etyki stoickiej, przedstawiciele Portyku wprowadzili dodatkowy podział w obrębie czynów obojętnych, a ściślej: moralnie obojętnych. Działania należące do tej kategorii nie odnoszą się bezpośrednio do rozwoju rozumności, lecz w sposób pośredni mogą go ułatwiać lub utrudniać. Dzielą się one na godne wyboru i godne odrzucenia.

Działania godne wyboru wspierają dobrostan fizyczny oraz duchowy, np. bycie zdrowym, zwinnym, szanowanym. Natomiast rzeczy godne odrzucenia prowadzą do osłabienia dobrostanu fizycznego i duchowego, np. choroby, śmierci, złej opinii, ubóstwa itp.

Model etyki zaproponowany przez stoików wpisuje się w nurt **deontologii**, czyli systemów postępowania, w których wartość czynu ocenia się poprzez jego zgodność z wyznaczonymi normami i obowiązkami. W kontekście rozważań Zenona z Kition chodziło o osiągnięcie stanu wewnętrznej harmonii poprzez intencjonalną zgodność czynu z naturą. Twórca Stoi krytykował Epikura za jego uznanie przyjemności za wartość nadrzędną ludzkich działań, ponieważ, jak twierdził założyciel Portyku, tym sposobem filozof sprowadził człowieka do jego zwierzęcego aspektu, natomiast umknęła mu zasadnicza właściwość ludzkiej natury, którą jest rozumność. Etyka zaproponowana przez zwolenników Ogrodu, w przeciwieństwie do propozycji stoików, stanowi przykład **konsekwencjalizmu**, systemu, w którym wartość czynu ocenia się poprzez jego złe lub dobre skutki.

Jak widać, pomimo tego, że przedstawiciele obydwu szkół uznawali, że celem filozofii jest zajmowanie się rozważaniami i praktykami umożliwiającymi osiągnięcie stanu szczęśliwości, przyjmowali oni odmienne metody realizacji tego założenia. Rozbieżności dotyczące sposobów wykonania i istoty stanu ludzkiego spełnienia stanowiły przyczynę wielu poróżnień, do których dochodziło pomiędzy reprezentantami szkół.

Słownik

deontologizm

(gr. *deon* – obowiązek) każdy system etyczny, w którym wartość czynu ocenia się poprzez jego zgodność z wyznaczonymi normami, obowiązkami i powinnościami

hedonizm

(gr. *hedone* – przyjemność, rozkosz) stanowisko filozoficzne, którego przedstawiciele uznają przyjemność za najwyższe dobro oraz cel ludzkich dążeń

konsekwencjalizm

(późnołac. *consequentia* – następstwo, następowanie jednego po drugim) każdy system etyczny, w którym wartość czynu ocenia się poprzez jego złe lub dobre skutki

Grafika interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z poniższym schematem interaktywnym. Zastanów się nad tym, jaki model społeczeństwa proponują nam stoicy na podstawie prezentowanych przez nich założeń filozoficznych. Swoją odpowiedź zapisz w postaci krótkiej notatki.

Źródło: domena publiczna.

Polecenie 2

Zapoznaj się ze schematem interaktywnym. Zastanów się, czy stoicki ideał mędrca stanowi dobry wzorzec etyczny dla przedstawicieli współczesnych społeczeństw obywatelskich. Czy wzorzec ten należałoby zaktualizować o jakieś dodatkowe wartości, wskazania? Swoją odpowiedź zapisz w postaci krótkiej notatki.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz poprawne zakończenie zdania. Zenon z Kition jest twórcą szkoły...

☐ cyranejskiej.

☐ cynickiej.

☐ stoickiej.

☐ epikurejskiej.

Ćwiczenie 2

W które z następujących nurtów filozoficznych wpisuje się szkoła stoicka? Zaznacz poprawne odpowiedzi.

☐ konsekwencjalizm

☐ deontologizm

☐ materializm

☐ idealizm

Ćwiczenie 3

Uzupełnij tekst właściwymi pojęciami.

System filozoficzny Zenona z jest przykładem etyki , czyli takiej, w której ocena czynu zachodzi poprzez .

porównanie z obowiązującą normą

bezpośrednią ocenę skutków czynów

konsekwencjalnej

deontologicznej

Kition

Aten

Efezu

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Połącz pojęcia i ich opisy w pary.

czyny godne wyboru i godne odrzucenia

stoickie wyobrażenie stanu doskonałej szczęśliwości w postaci braku odczuwania

podział na czyny dobre i złe

podział działań objętych kategorią obojętnych

czyny obojętne

brak wartości moralnej

Apatia

sfera moralności, rozumności

Ćwiczenie 6

Zaznacz zdania prawdziwe i fałszywe.

	prawda	fałsz
Zenon z Kition, podobnie jak Epikur, uważał, że celem dociekań filozoficznych są rozważania dotyczące świata idei.	☐	☐
Stoicy krytykowali przedstawicieli Ogrodu ze względu na uznanie przez nich przyjemności za najwyższą wartość i cel ludzkich dążeń.	☐	☐
Twórca Stoi inspirował się w swoich rozważaniach koncepcją <i>logosu</i> i pierwszej zasady Heraklita z Efezu.	☐	☐
Stoicyzm jest systemem filozoficznym wpisującym się w nurt hedonizmu.	☐	☐

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z fragmentem wywiadu przeprowadzonym z polskim pisarzem Markiem Krajewskim. W oparciu o zdobytą wiedzę na temat stoicyzmu i epikureizmu porównaj ze sobą obydwa nurty. Zastanów się nad tym, czy praktyki oraz rozważania wywodzące się z tych nurtów filozoficznych mogą być dzisiaj dla nas przydatne. Swoje przemyślenia zapisz w postaci krótkiej notatki.

((Marek Krajewski

Doskonałość dzięki innym

Stoicyzm rozumiem bowiem także jako sztukę życia, jak to ujął w swojej znakomitej książce Piotr Stankiewicz. Sztuka ta jest umiejętnością dopasowania się do świata, polegającą na tym, że nieustannie zadajemy sobie pytania, czy nasze wyobrażenia są prawdziwe i adekwatne względem rzeczywistości czy też nie. Często wszak mylimy rzeczywistość z naszymi wyobrażeniami o niej. Dla przykładu, jadę samochodem, spieszę się na spotkanie, a po drodze natrafiam na korki, czerwone światła i niespodziewane remonty. W mojej głowie budzi się wyobrażenie: „Ależ mam pecha!”. Jest ono jednak z całą pewnością nieprawdziwe. Ani czerwone światła, ani rozkopane ulice, ani żadne inne zdarzenie na świecie nie są – bo być nie mogą – w ogóle zainteresowane naszym życiem. Nie są one istotami rozumnymi, którym zależy na wprowadzaniu w naszą codzienność pecha lub szczęścia. Jest takie piękne zdanie, że wyobrażenia stoją i czyhają tylko, by człowiek wpuścił je do swego umysłu. Stoik pod żadnym pozorem tego nie czyni, bo patrzy na świat niezwykle trzeźwo i postrzega go takim, jaki on w istocie jest. To prawda, że ważna jest tutaj umiejętność rozstrzygania tego, co jest od nas zależne, a co nie. Częstotliwość zmiany światła – trzymajmy się tego przykładu – nie jest od nas zależna. Jeśli zatem fakt, że trafiamy na czerwone światło, nazywamy pechem, wprowadzamy wyobrażenie w krąg naszego umysłu i dokonujemy fałszywej operacji.

Dla nauczyciela

Autor: Piotr Mazur

Przedmiot: filozofia

Temat: Stoicyzm dający spełnienie

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, uczniowie liceum, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

IX. Epikureizm i stoicyzm jako dwa paradygmaty etyki. Uczeń:

1) porównuje epikurejski hedonizm i stoicki perfekcjonizm jako załączki (odpowiednio) konsekwencjalizmu i deontologizmu;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

1. Filozofia starożytna. Uczeń opanowuje następujące treści nauczania zawarte w podstawie programowej do filozofii zakresu podstawowego:

5) epikureizm i stoicyzm jako dwa paradygmaty etyki (punkt IX);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

- Zapoznasz się ze stoicką koncepcją stanu szczęśliwości.
- Przeanalizujesz stoickie rozumienie ludzkiej natury i wynikające z niej konsekwencje etyczne.
- Zrozumiesz znaczenie stoickiego pojęcia *oikeiôsis*.

- Zrozumiesz, czym w ujęciu epikurejczyków i stoików jest szczęście oraz jaką rolę w dążeniu do niego pełni cnota.

Cele operacyjne. Uczeń:

- rozpoznaje wpływ starożytnej filozofii greckiej na europejską kulturę późniejszych epok, a zwłaszcza na literaturę piękną, naukę i religię;
- dostrzega w poglądach filozofów paradygmaty myślowe, które są obecne w kulturze na przestrzeni wieków;
- identyfikuje różne problemy, stanowiska i nurty filozoficzne na przykładach pytań i twierdzeń filozofów.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- analiza i interpretacja tekstów;
- metoda ćwiczeń przedmiotowych;
- burza mózgów;
- metoda śnieżnej kuli;
- praca z multimedium.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Stoicka droga spełnienia” z zaleceniem przeczytania jego treści przed lekcją. Uczestnicy zajęć mają za zadanie zapoznać się z multimedium w sekcji „Grafika interaktywna”.

Faza wstępna

1. Nauczyciel przedstawia temat i cele lekcji. Wspólnie z uczniami ustala kryteria sukcesu.
2. **Burza mózgów.** Uczniowie zapisują na kartkach po trzy skojarzenia ze słowem – *szczęście*. Nauczyciel zadaje pytanie nakierowujące na relacje między nimi. Uczniowie wspólnie formułują potoczne pojęcie szczęścia.

Faza realizacyjna

1. Nauczyciel przechodzi do omówienia materiału. Prosi uczniów, aby wspólnie omówili różnice zachodzące pomiędzy systemami etyki zaproponowanymi przez Zenona z Kition i Epikura.
2. Każdy z uczniów wymyśla pytanie związane ze stoicką koncepcją stanu szczęśliwości, jakie chciałby zadać współczesnym stoikom. Propozycje pytań wyświetlane są na tablicy interaktywnej lub zostają zapisane na tablicy. Powinno ich być co najmniej 10.
3. **Śniegowa kula.** Od tego momentu lekcji uczniowie pracują metodą śnieżnej kuli. Po omówieniu propozycji pytań do współczesnego stoika dobierają się w pary i wybierają 8 pytań spośród zaproponowanych. Mogą również zmodyfikować pozostawione przez siebie pytania.
4. Następnie uczniowie łączą się w grupy czteroosobowe i wybierają 6 pytań. Procedura trwa aż do momentu, gdy pozostaną tylko dwie grupy i zostaną tylko dwa pytania, wówczas nauczyciel prosi o odczytanie dwóch propozycji pytań przez grupę pierwszą i drugą. Pytania te zostają zapisane na tablicy, następnie uczniowie głosują indywidualnie, wybierając tylko jedno spośród czterech pytań. W zależności od tego, które pytanie zostało wybrane (zdobyło najwięcej głosów), zostaje ono zadane grupie, której pytania nie wybrano. Drużyna ta musi odpowiedzieć na pytanie, wcielając się w rolę współczesnego stoika.
5. Realizacja zadań interaktywnych z e-materiału wskazanych przez nauczyciela. Preferowane ćwiczenia od 3 do 7.

Faza podsumowująca

1. Nauczyciel zadaje uczniom pytania podsumowujące, np.
 - Jakie są główne podobieństwa między stanowiskami Zenona z Kition i Epikura?
 - Podaj przykłady ilustrujące deontologię i konsekwencjalizm w etyce.
2. Wybrany lub chętny uczeń podsumowuje zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Stwórz notatkę na temat: *Jak wypracowane podczas lekcji pojęcie szczęścia odnosi się do ujęć: stoickiego i epikurejskiego*. Zastanów się, czy omówione zagadnienia wpłynęły

na twoje pojmowanie szczęścia.

Materiały pomocnicze:

- Łukasz Marcińczak, *Stoicki mędrzec, czyli apostoł Rozumu*, „Colloquia Communia” 2003, nr 1, s. 224-239.
- Tomasz Mazur, *Współczesna praktyka stoicka*, „Przegląd Filozoficzny” 2010, nr 2, s. 235-250.
- Tomasz Mazur, *O stawaniu się stoikiem. Czy jesteście gotowi na sukces?*, Warszawa 2014.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie mogą zapoznać się z treścią grafiki przed lekcją, a na zajęcia przychodzą ze swoimi spostrzeżeniami dotyczącymi stoickiej koncepcji drogi do stanu szczęśliwości.